

PREDLOŠKO-PADEŽNE KONSTRUKCIJE SA SEMANTIČKOM KOMPONENTOM POVRŠINE U SRPSKOM I SLOVENAČKOM JEZIKU¹

SAŽETAK

U radu se u sinhronom preseku opisuju predložko-padežne konstrukcije sa semantičkom komponentom površine u srpskom i slovenačkom jeziku. Primeri za analizu ekscerpirani su iz romana Borislava Pekića *Besnilo* na srpskom jeziku i njegovog prevoda na slovenački jezik *Steklina*. Cilj kontrastivnog opisa podsistema predložko-padežnih konstrukcija dvaju jezika jeste utvrđivanje sličnosti i razlika u konkretizovanju značenja lokalizacije na površini lokalizatora na paradigmatском planu, dok su prevodni ekvivalenti analizirani na sintagmatskom jezičkom planu.

KLJUČNE REČI: predložko-padežna konstrukcija, površina, lokalizacija, srpski jezik, slovenački jezik.

1. Uvod

1.1. Predmet, metodologija, korpus i cilj istraživanja

Predmet rada je opis predložko-padežnih konstrukcija sa semantičkom komponentom površine u srpskom i slovenačkom jeziku. Opis se daje u sinhronom preseku i na paradigmatском planu. U analizi je zastupljen sintaksičko-semantički pristup.

Primeri za analizu ekscerpirani su iz romana Borislava Pekića *Besnilo* napisanog na srpskom jeziku i njegovog prevoda na slovenački jezik *Steklina*. U radu se primenjuje tehnika jednosmernog kontrastiranja, dakle, opisuje se sistem predložko-padežnih konstrukcija slovenačkog jezika polazeći od padežnog sistema srpskog jezika.

Cilj rada jeste da se na osnovu kontrastivnog opisa podsistema predložko-padežnih konstrukcija sa specijalnim značenjem utvrde sličnosti i razlike u konkretizovanju značenja lokalizacije na površini lokalizatora u srpskom i slovenačkom jeziku na tri nivoa: jezičke forme, jezičkog značenja i površinske distribucije.

1.2. Predložko-padežne konstrukcije sa specijalnim značenjem

Predložko-padežne konstrukcije predstavljaju najrazvijeniji podsistem za iskazivanje specijalnog značenja. Strukture s prostornim značenjem najčešće sadrže predlog i određeni padežni

¹ Rad predstavlja prerađeni deo masterskog rada pod nazivom „Predložko-padežne konstrukcije sa specijalnim značenjem u srpskom i slovenačkom jeziku (na primerima iz romana Borislava Pekića *Besnilo* / *Steklina*)”.

oblik, a znatno ređe padežni oblik bez predloga. One mogu biti upotrebljene ili u funkciji imenskog adverbijala za mesto i pravac ili adnominalno, u funkciji nekongruentnog atributa (Пинеп 2005: 723).

Prostorni odnos izražen rečenicom sa predložko-padežnom konstrukcijom u funkciji priloške odredbe za mesto mogao bi biti definisan kao određivanje mesta jednog objekta u prostoru putem utvrđivanja njegovog odnosa prema nekom drugom objektu. Kod ovako izraženog prostornog odnosa treba razlikovati: 1) objekat koji se prostorno određuje, tj. koji se lokalizuje – objekat lokalizacije i 2) objekat kojim se prostorno određuje objekat lokalizacije – lokalizator (Пинеп 1978: 5). Da bi informacija o prostornom odnosu bila potpuna, odnos između objekta lokalizacije i lokalizatora bliže se određuje posebnim elementom u situativnom okviru – orijentirrom. Lokalizator i orijentir moraju biti konkretno-prostorne prirode. Imenska reč koja označava objekat lokalizacije može biti konkretnog ili apstraktnog značenja (Пинеп 2005: 719)

2. Analiza

Semantičku komponentu površine u srpskom jeziku sadrže sledeći modeli predložko-padežnih konstrukcija: $na + N_{Loc}$, $na + N_{Acc}$, $s(a) + N_{Gen}$, $preko + N_{Gen}$, $po + N_{Loc}$, $o + N_{Acc}$, $o + N_{Loc}$, $uz + N_{Acc}$, $niz + N_{Acc}$, $\emptyset + N_{Instr}$ i $duž + N_{Gen}$. U slovenačkom jeziku reč je o modelima: $na + N_{Loc}$, $na + N_{Acc}$, $z/s + N_{Gen}$, $čez + N_{Acc}$, $ob + N_{Acc}$, $ob + N_{Loc}$ i $po + N_{Loc}$.

2.1. $Na + N_{Loc}$ i $na + N_{Loc}$

Konstrukcije sa predlogom *na* i lokativom semantički su i oblički jednake u srpskom i slovenačkom jeziku. Predlogom se vrši neposredna prostorna lokalizacija, s obzirom na to da se njime ukazuje na površinu lokalizatora. Ove konstrukcije se pojavljuju uz glagole tipa *biti* (u značenju ‘nalaziti se’), *nalaziti se*, *ležati*, *stajati*, *biti smešten* i sl. Glagoli uz koje se javljaju nose obeležje dinamičnost (+/-), direktivnost (-) (Антоњић 2005: 282–283). U najvećem broju slučajeva ove konstrukcije predstavljaju prevodne ekvivalente na sintagmatskom planu:

Stajao je na pokretnoj traci... (31).

Na armiranobetonskoj pisti Concorde je nezasitno gutao tovar (38).

Na susednom sedištu, do okna [...] dremao je dečakov deda... (53).

Kazao je nešto na španskom ženi, ona se uspravila na krevetu (61).

Umesto toga, zamalo ga nisu ubili kad je nekog sudiju na ulici zamolio da ga uputi u hotel (77).

Stal je na tekočem traku... (29).

Na železobetonski stezi je concorde nenasitno goltal tovar (36).

Na sosednjem sedežu poleg okna [...] je dremal dečkov ded... (51).

Nekaj je rekel ženski, ki se je vzravkala na postelji (59).

Poleg tega je malo manjkalo, da ga na ulici niso ubili v trenutku, ko je nekega sodnika spraševal za pot v hotel (74).

Konstrukcijom *na* + N_{Loc} može se označiti i vertikalna bočna površina određenih lokalizatora. (Антоних 2005: 283). U analiziranom korpusu reč je o lokalizatoru *zid* (*stena*, *obzidje*):

Na zidu iznad koloseka zalepljena je višemetarska plakata (24).
 „...Na zidu oko manastira postavljene su table s natpisom ČUVAJTE SE PSA” (86).

Na steni nad tiri je bil nalepljen večmetrski plakat (22).
 »...Na obzidju okrog samostana so table z napisi PAZITE SE PSA« (83).

Uz imenice kojima se označavaju strane sveta i u srpskom i u slovenačkom tekstu upotrebljava se predlog *na*:

Na istoku je blistala zornjača... (17).
 Čoveku na Zapadu izgleda nekako prirodno da sve neprilike potiču s Istoka (84).

Na vzhodu se je lesketala danica... (15).
 Ljudem na zahodu se zdi povsem naravno, da vse sitnosti prihajajo z vzhoda (81).

Konstrukcija *na* + N_{Loc} može se javiti i uz glagolske perifraze kojima se označava radnja gledanja:

Pogled mu je počivao na službenom izveštaju... (48).

Pogled mu je obstal na uradnem poročilu... (46).

U slovenačkom prevodu mogu se sresti i neke druge predložko-padežne konstrukcije, ali je njihova frekventnost veoma niska. U slovenačkom tekstu je imenica *rampa* zamenjena imenicom *izhod* u obliku akuzativa sa predlogom *na*:

... on se na izlaznoj rampi nije mogao očekivati pre 9.15 (46).

... na izhod ne more priti pred 9. uro 15 (44).

Semantika glagola utiče na upotrebu odgovarajuće konstrukcije. U slučaju primera iz srpskog teksta ne postoji predstava o usmerenosti radnje, dok je u slovenačkom primeru semantičko obeležje direktivnosti, tačnije, adlativnosti prisutno u glagolu *priti*.

Kao prevodni ekvivalent može se javiti i konstrukcija *po* + N_{Loc} :

... kao da vežba penjanje na gimnastičkoj rešetki u školi (38).

... kot da bi v šoli vadila plezanje po telovadni mreži (36).

Predlogom *po* se upućuje na površinu, pri čemu je prisutno dodatno semantičko obeležje rasprostiranja po celoj površini lokalizatora.

Kao prevodni ekvivalent u slovenačkom tekstu beleži se i konstrukcija sa predlogom *pred* i instrumentalom:

... upravo su prošli pored automatskih vrata tranzita za I klasu. Na njima je stražario njegov momak s odvratnom oranž kravatom (87).

... so šli mimo avtomatičnih vrat prostorov prvega razreda. Pred njimi je stražil njegov človek z odurno oranžno kravato (84).

U tekstu na srpskom jeziku upotrebljena je konstrukcija lokativa sa predlogom *na*, međutim, zbog prirode lokalizatora njome se ne označava smeštenost objekta lokalizacije na njegovoj površini. Reč je, zapravo, o okamenjenoj konstrukciji, koja se može upotrebiti i u slovenačkom (*na vratih*). Ova konstrukcija ima značenje *ispred vrata*, odnosno *pred vratima*. Mesto lokalizacije je spoljašnjost lokalizatora, a pozicija objekta lokalizacije odmerena je prema njegovoj prednjoj strani.

Konstrukcija *na + N_{Loc}* zauzima i adnominalnu poziciju, na šta može ukazivati i raspored rečeničnih članova, odnosno pozicija predložko-padežne konstrukcije iza imenice:

Kompozicija na levom koloseku zatvorila je vrata i iščezla tunelom u smeru Hatton Crossa (21). „Je li bolna?“ „Šta?“ „Ta ozleda na čelu?“ (66).

Vlak na levem tiru je zaprl vrata in izginil v predoru proti Hatton Crossu (19). »Vas boli?« »Kaj?« »Ta poškodba na čelu« (64).

U osnovi ovih primera jeste značenje specijalnosti koje dobija novu semantičku komponentu kvalifikativnosti, s obzirom na to da se kvalifikacija određenog pojma vrši preko mesta.

2.2. *Na + N_{Acc}* i *na + N_{Acc}*

Konstrukcije *na + N_{Acc}* u srpskom i *na + N_{Acc}* u slovenačkom jeziku jednake su morfološki i semantički. Glagol uvek nosi obeležje dinamičnost (+), direktivnost (+). Direktivnost se u ovom modelu manifestuje kao adlativnost. Reč je, dakle, o približavanju lokalizatoru sa podatkom o doseganju cilja. Predlogom *na* vrši se neposredna prostorna lokalizacija i pokazuje da je cilj u granicama lokalizatora, odnosno površina lokalizatora, najčešće gornja, ali može biti i bočna, što zavisi od prirode lokalizatora-cilja (Антоних 2005: 213).

Na sintagmatskom jezičkom planu ove konstrukcije u najvećem broju slučajeva predstavljaju prevodne ekvivalente:

Tamo gde je na stazu stupio, golub je uzleteo, raširenih krila leteće dok se bude vozio, a potom sleteti kad stupi na čvrsto tlo (31).

„... Kad ga je našao i ubio, spasivši grad, vratio se na zemlju namotavajući klupče.” (41).

Na krov Queen’s buildinga opet se spustio mir... (42).

Hans Magnus Landau je četvrtast poslovni kofer položio na poklopac klozetske šolje... (51).

Posadila ga je na stolicu (66).

Ko je stopil na stezo, je golob vzletel, z razprostrtimi krili bi letel ves čas vožnje, ko pa bo stopil na trdna tla, se bo spustil (29).

»... Našel ga je in ubil ter tako rešil mesto, na zemljo pa se je vnil tako, da je klobčič navijal.« (39).

Na streho Queen’s Buildinga je ponovno legel mir... (40).

Hans Magnus Landau je štirioglati poslovni kovček položil na pokrov školjke... (49).

Posadila ga je na stol (64).

Ovom konstrukcijom se u oba jezika može označiti vertikalna bočna površina lokalizatora:

... selotejpom ga učvrstio na zid... (51).

... in ga z lepilnim trakom pritrdil na steno... (49).

Iako perceptivni glagoli po pravilu nisu dinamični, u njima postoji semantičko obeležje direktivnosti, s obzirom na to da ukazuju na pravac u kojem je pogled usmeren. Predložki akuzativ ima svojstvo objekta-cilja (Антоних 2005: 208). Konstrukcija *na* + N_{Acc} može da se pojavi i uz glagolske perifraze kojima se označava radnja gledanja:

Pre nego što je stupio na pokretnu stazu, pogled mu je pao na mlečnobelo staklo... (30).

Bacila je brz pogled na vrata... (82).

Pređen je stopil na tekočo stezo, je s pogledom obstal na mlečno belem steklu... (29).

Hitro se je ozrla proti vratom... (79).

U prvom primeru se u slovenačkom prevodu kao ekvivalent pojavljuje konstrukcija lokativa sa predlogom *na*, uslovljena semantikom glagola. U drugom slučaju je zabeležena konstrukcija *proti* + N_{Dat} . Njome se takođe iskazuje usmeravanje radnje gledanja, međutim, u ovom slučaju ne postoji podatak o dosezanju cilja. U primeru iz srpskog jezika objekat-cilj jesu *vrata* jer je pogled usmeren direktno na njih, dok se u primeru *proti vratom* ne zna gde će se pogled zaustaviti. On je usmeren prema vratima, ali vrata ne moraju biti i njegov cilj.

Konstrukcije *na* + N_{Acc} u srpskom i *na* + N_{Acc} u slovenačkom tekstu uvek su prevodni ekvivalenti ukoliko se uz njih javljaju glagoli naslanjanja, oslanjanja, pri čemu konstrukcija ima značenje objekta-oslonca:

Oronuli čovek, neodređenih godina, retke sive kose, neizbrijana posivela lica u mišjesurom jumble-sale tweedu, oslonjen na ogradu Roof Gardena... (34).

Prišla je stolu, naslonila se na ivicu i prstom pritisla celuloidnu kartu s imenom na reveru njegovog lekarskog mantila (82).

... oslabeledi človek nedoločljive starosti, z redkimi sivimi lasmi in s posivelim, neobritim obrazom, v ceneni tvidasti obleki z dobrodelne razprodaje, ki je bil naslonjen na ograjo strešnega vrta... (32). Stopila je k mizi, se naslonila na rob in pritisnila s prstom na plastično tablico z imenom, ki jo je nosil na zavihku zdravniške halje (78).

Upotrebu odgovarajućeg predloga uz imenicu umogome određuje prefiks od kojeg se glagol tvori. Tako će u većini slučajeva glagol sa prefiksom *na-* uz sebe vezivati *na + N_{Acc}*, dok će prefiks *o-* uglavnom tražiti *o + N_{Acc}*, pri čemu je moguća i upotreba konstrukcije sa predlogom *na*.

Ove konstrukcije nisu prevodni ekvivalenti onda kada se u slovenačkom tekstu umesto konstrukcije *na + N_{Acc}* javlja konstrukcija *na + N_{Loc}* uz glagol *pristati* sa značenjem ‘sleteti, pristati’ (‘z letenjem priti na zemlju, tla in se ustaviti’) (SSKJ).

Da je avion s majkom Terezom, nastojnicom manastira „Isusovo srce” u Lagosu u Nigeriji sleteo na čikaški O’Hare IA, John Kennedy u New Yorku, IA Charles de Gaulle kraj Pariza, moskovsko Šermetjevo ili beogradski Surčin, priča bi se odvijala tamo (7).

... izveštavao ga je da se avion iz SAS-a iz Osla [...] spustio na Heathrow i da su koferi putnika već u prtljažnici (68).

Če bi letalo z materjo Terezo, predstojnico samostana Jezusovo srce v nigerijskem Lagosu, pristalo na chicaškem O’Haru IA, na John F. Kennedyju v New Yorku, na IA Charles de Gaulle pri Parizu, na moskovskem Šermetjevu ali na beograjskem Surčinu, bi se zgodba dogajala tam (5).

... ga je obveščal, da je Sasovo letalo iz Osla [...] že pristalo na Heathrowu in da so kovčki potnikov že v prtljažnem prostoru (66).

U jednom je primeru uočena konstrukcija *po + N_{Loc}*:

Instrumenti za intenzivnu negu bili su razbacani po sobi, čebad srozana na pod... (83).

Instrumenti za intenzivno nego so bili razmetani po sobi, odeje so ležale po tleh... (80).

U ovom je slučaju glagolom određeno koja će se konstrukcija upotrebiti. Glagol *ležati* je statičan, dakle, karakteriše ga lokativnost u prostoru, tako da se uz njega može upotrebiti samo lokativ sa odgovarajućim predlogom. Predlogom *po* se vrši neposredna prostorna lokalizacija, pri čemu je naglašeno da je radnjom obuhvaćena celokupna površina lokalizatora. U ovom slučaju se radi o ravnoj površini. Konstrukcija može biti zamenjena konstrukcijom *na + N_{Loc}*, s tim da će u tom slučaju komponenta obuhvaćenosti površine lokalizatora izostati.

Upotreba predloga uz određene lokalizatore ustaljena je u različitim jezicima, tako da se nailazi na morfološku neekvivalentnost:

Šta će se dogoditi ako Rusi zakasne s ulaskom na Airstide Gallery...? (99).

Kaj bo, če bodo Rusi kasnili s prihodom v Aerside Gallery...? (96).

U ovim primerima se uočava opozicija unutrašnjost/spoljašnjost. U primeru iz teksta na srpskom jeziku *galerija* se percipira kao lokalizator koji poseduje visinu, dok je u slovenačkom pažnja usmerena na prostor unutar granica lokalizatora.

I u srpskom i u slovenačkom tekstu iskazana je kombinacija ablativnog i adlativnog značenja konstrukcijama $s(a) + N_{Gen}$ i $na + N_{Acc}$, odnosno $z/s + N_{Gen}$ i $na + N_{Acc}$:

Od milion maraka, koliko je za tri godine s konta fondacije preneo na anonimni švajcarski, nije potrošio ni marku (94).

Od milijona mark, kolikor je v treh letih z računa sklada prenesel na skrivni švicarski račun, ni porabil niti marke (91).

2.3. $S(a) + N_{Gen}$ i $z/s + N_{Gen}$

Konstrukcija genitiva s predlogom $s(a)$ u slovenačkom jeziku može biti realizovana kao $z + N_{Gen}$ i $s + N_{Gen}$ u zavisnosti od toga da li imenska reč u genitivu počinje zvučnim ili bezvučnim konsonantom.

Ovom konstrukcijom se ukazuje na to da radnja označena odgovarajućim glagolom počinje na predmetu označenom imenskom rečju u genitivu (Фелешко 1995: 121–122). Ona sadrži semantičko obeležje direktivnosti, tačnije ablativnosti u prostoru, tako da se najčešće javlja uz dinamične glagole. Predlog $s(a)$ pokazuje da se radi o udaljavanju od površine lokalizatora, i to uglavnom lokalizatora koji poseduje i visinu (Антонић 2005: 153).

U najvećem broju zabeleženih primera ove konstrukcije predstavljaju prevodne ekvivalente:

S piste se, poput zemljotresa, podizala sve dublja tutnjava (42).

Z letališke steze je kot potres prihajalo vse globlje bobnenje (40).

... i magla se, obrisana sunderom neambicioznog sunca, svukla sa prozora... (56).

... in se je megla, ki jo je obrisala goba lenobnega sonca, umaknila z oken... (54).

Sa zelene plakate [...] gledao ga je vučjak s njuškom oblivenom penom (92).

Z zelenega plakata [...] ga je gledal volčjak s penastim gobcem (89).

Konstrukcija $s(a) + N_{Gen}$ je u slovenačkom prevodu ekvivalentna sa konstrukcijom *iz* i genitivom u dva primera:

Osmatračnica s koje se stanica krišom kontroliše (22).

Opazovalnica, iz katere skrivaj nadzirajo postajo (20).

Još od silaska s aviona obrela se u nekoj mentalnoj pometnji (79).

Še odkar je prišla iz letala, je bila duševno nekako zmedena (76).

Razlika između ovih primera ogleda se u isticanju semantičke komponente površine lokalizatora, ukazujući pre svega na njegovu visinu u srpskom tekstu, dok se u slovenačkom prevodu naglašava aspekt unutrašnjosti lokalizatora, pri čemu ne postoji predstava o njegovoj visini.

Predložko-padežna konstrukcija $s(a) + N_{Gen}$, odnosno $z/s + N_{Gen}$ može zauzimati adnominalnu poziciju i imati funkciju atributa u rečenici:

Buka s pista, postala je neisprekidana zvučna linija... (79).

Hrum z letaliških stez, je postal neprekinjena zvočna črta... (76).

Konstrukcija $s\text{ pista} / z\text{ letaliških stez}$ ima kvalifikativno značenje i funkciju nekongruentnog atributa. Primarno spacijalno značenje može se rekonstruisati transformacionim testom: [\leftarrow *Buka koja dolazi s pista postala je neisprekidana zvučna linija...*] i [\leftarrow *Hrum, ki prihaja z letaliških stez, je postal neprekinjena zvočna črta...*].

2.4. $Preko + N_{Gen}$

Konstrukciji $preko + N_{Gen}$ u srpskom odgovara konstrukcija $prek(o) + N_{Gen}$ u slovenačkom (v. Toporišič 1991), ali ona ni u jednom primeru nije potvrđena u korpusu. Druga ekvivalentna konstrukcija jeste $čez + N_{Acc}$:

„... Preko ramena nosi plavu Pan-Am torbu...” (47).

»... Čez ramo nosi modro Pan-Amovo torbo...« (45).

U ostalim slučajevima se kao prevodni ekvivalenti u slovenačkom prevodu pojavljuju konstrukcije $po + N_{Loc}$, $na + N_{Loc}$ i $na + N_{Acc}$:

Koračao je preko mermernog predvorja stanice... (30).

Korakal je po marmornem preddverju postaje... (29).

Nije primetio ni postarijeg sedokosog čoveka, sa flasterom preko leve slepoočnice... (98).

Opazil ni niti starejšega sivolasega človeka z obližem na senceh... (95).

Katolička kaluderica, postarija crnkinja, nemirno je ležala ispod ćebeta, na nosilima položenim preko piste... (71).

Katoliška nuna, starejša temnopolta ženska, je nemirno ležala pod odejo na nosilih, postavljenih na letališko stezo... (68).

Ove konstrukcije upućuju na površinu lokalizatora kao mesto lokalizacije. Konstrukcija genitiva sa predlogom $preko$ uz glagole kretanja ima perlativni karakter. Predlogom se ističe presecanje površine lokalizatora od jednog kraja do drugog (Пинер 2005: 730). Perlativnost je u slovenačkom tekstu iskazana konstrukcijom $po + N_{Loc}$.

U korpusu na srpskom jeziku sreće se neobična predložko-padežna konstrukcija $popreko + N_{Gen}$. U ovom slučaju prilog ima funkciju predloga. U slovenačkom prevodu je zabeležena pojava priloga $povprek$ (‘poprečno’) i konstrukcije $čez + N_{Acc}$:

Majka Tereza je ležala popreko Nesbit-Evansovog kreveta (83).

Mati Tereza je ležala povprek čez posteljo (80).

2.5. $Po + N_{Loc}$ i $po + N_{Loc}$

Predložko-padežnoj konstrukciji $po + N_{Loc}$ u srpskom odgovara konstrukcija $po + N_{Loc}$ u slovenačkom jeziku. Predlogom po vrši se neposredna prostorna lokalizacija s obeležjem prostiranja po površini lokalizatora, ukoliko se predložko-padežna konstrukcija upotrebljava uz statične glagole. Ona se može upotrebiti i uz glagole dinamičnog karaktera, pri čemu se u najvećem broju slučajeva u srpskom jeziku može zameniti bespredložkim instrumentalom i imati značenje prosekutiva.

Analiza korpusa pokazuje da ove konstrukcije gotovo uvek predstavljaju prevodne ekvivalente na sintagmatskom planu:

Ne obazirući se na metež, napravio je nekoliko krugova po peronu... (22).
 Dok su objjali trezor u depou BA, on je razvodio putnike po aerodromu (50).
 „I ko je tu ženitinu terao da se vucara po džungli?“ (77).
 Instrumenti za intenzivnu negu bili su razbacani po sobi... (83).

Ne glede na gnečo je napravil nekaj krogov po peronu... (20).
 Medtem ko sta vlamljala v trezor, je vodil potnike po letališču (48).
 »Kdo je tisto babše silil vlačiti se po džungli?« (74).
 Instrumenti za intenzivno nego so bili razmetani po sobi... (80).

Upotrebljena uz glagole različite semantike, kada označava lokalizator u množini, ova konstrukcija pokazuje da je radnjom zahvaćeno više istovrsnih lokalizatora rasutih u prostoru (Антоних 2005: 284):

Jednog dana će i ovde instalirati tele-uređaje, magične špijunske oči, kao po robnim kućama i bankama (22).
 Sedeli su nepomično po raštrkanim klupama (38).
 Između fotelja, duž zidova, po ćoškovima, ljudi su čak i stajali (87).
 Ne igrajte se konjice po terminalima (97).

Nekega dne bodo tudi tu namestili televizijske naprave, čarobne vohunske oči, tako kot po blagovnicah in po bankah (20).
 Nepremično posedajo po razkropljenih klopeh (37).
 Med naslanjači, ob stenah, po kotih so ljudje celo stali (84).
 Ne igrajte se konjenice po terminalih (94).

Značenje prostiranja po površini, odnosno vršenja glagolske radnje u raznim pravcima ne traži uvek isključivo konstrukciju $po + N_{Loc}$, tako da se mogu javiti i konstrukcije $u + N_{Loc}$ i $na + N_{Loc}$ u zavisnosti od prirode lokalizatora (Batistić 1972: 33), na primer: *Između fotelja, duž zidova, po ćoškovima* → *u ćoškovima ljudi su čak i stajali. Ne igrajte se konjice po terminalima* → *na terminalima / u terminalima*. Na isti način se ove predložko-padežne konstrukcije mogu zamenjivati i u slovenačkom jeziku: *Med naslanjači, ob stenah, po kotih* → *v kotih so ljudje celo stali. Ne igrajte se konjenice po terminalih* → *na terminalih / v terminalih*.

U jednom primeru se umesto konstrukcije $po + N_{Loc}$ u slovenačkom korpusu beleži $ob + N_{Loc}$:

Po ivicama i ósama aerodroma, kao niz bulevare začaranog megalopolisa, mirovali su ili stenjući mileli blistavobeli čelični insekti... (34).

Ob robovih in povprek čez letališče so kot ob bulevarjih uročenega megalopolisa mirovale ali stokaje mrgolele bleščeče bele jeklene žuželke... (32).

Konstrukcijom $ob + N_{Loc}$ se najčešće iskazuje značenje proksimalnosti, odnosno blizine. U ovom slučaju se može raditi o neposrednoj prostornoj lokalizaciji sa semantičkom komponentom površine lokalizatora ili o posrednoj lokalizaciji sa značenjem proksimalnosti. U tom bi se slučaju radilo o veoma maloj udaljenosti između objekta lokalizacije i lokalizatora pri čemu je moguće i doticanje. Ovo se značenje u srpskom jeziku najčešće izražava konstrukcijom $uz + N_{Acc}$.

2.6. $O + N_{Acc}$

U okviru konstrukcije $o + N_{Acc}$ predlog o upućuje na površinu lokalizatora, najčešće njegovu bočnu stranu (Арсенијевић 2003: 171). Glagoli koji se uz datu konstrukciju upotrebljavaju jestu dinamični. Uglavnom se radi o glagolima doticanja, tako da lokalizator često ima značenje objekta-oslonca (Антонић 2005: 207–214). Zabeležen je jedan primer ove konstrukcije, pri čemu je njena ekvivalentna konstrukcija u slovenačkom prevodu $na + N_{Acc}$.²

Sue Jenkins ga je posmatrala iskosa, držeći se rukama za ogradu, a petama odupirući o betonsko postolje... (38).

Sue Jenkins ga je opazovala od strani, držeč se z rokama za ograjo, s petama pa se je opirala na betonski podstavek... (36).

Glagol *opirati se* ima značenje 'oslanjati se'. Ukoliko se pojavi glagol u čijem je morfemskom sastavu prefiks *na-*, upotrebljava se konstrukcija s predlogom *na*. U primeru iz srpskog teksta glagol *odupirati se* za sebe može vezati samo konstrukciju $o + N_{Acc}$, dok bi glagol *oslanjati se* dopustio obe varijante (*o nešto* i *na nešto*).

2.7. $O + N_{Loc}$

Predložko-padežnom konstrukcijom $o + N_{Loc}$ izražava se neposredna prostorna lokalizacija. Predlog o upućuje na to da se radi o bočnoj površini lokalizatora koja se kružno obuhvata ili je lokalizator specifičnog, klinastog oblika (Антонић 2005: 283). Ova konstrukcija se u srpskom jeziku pojavljuje uz statične glagole, dok se u slovenačkom prevodi predložkim lokativom.

² U slovenačkom jeziku postoji konstrukcija $ob + N_{Acc}$, međutim, ona u korpusu nije zabeležena kao prevodni ekvivalent konstrukcije $o + N_{Acc}$.

U korpusu su zabeležena samo dva primera ove predložko-padežne konstrukcije:

O ramenu mu je visila plava putna Pan-Am torba (22). Na ramenu mu je visela modra Pan-Amova potna torba (20).
 Nespretni lovci visili su o drveću pokraj puta... (50). Nespretni lovci so viseli po drevju ob poti... (48).

Kao ekvivalenti u slovenačkom prevodu sreću se konstrukcije $na + N_{Loc}$ i $po + N_{Loc}$. U prvom slučaju nije iskazan specifičan oblik lokalizatora, samo se ukazuje na površinu kao mesto lokalizacije. U drugom primeru se predlogom po i lokativom ukazuje na rasprostranjenost po površini pri čemu je radnjom obuhvaćeno više istovrsnih lokalizatora rasutih u prostoru.

2.8. $Uz + N_{Acc}$

Predlogom uz se u konstrukciji sa akuzativom vrši neposredna identifikacija mesta. U slovenačkom jeziku ne postoji model predložko-padežne konstrukcije iste sintaksičko-semantičke strukture. U korpusu je zabeležen jedan primer ove konstrukcije, pri čemu se iskazuje kontaktno značenje:

Aerodinamički kundak od surosmedeg drveta, ukrašen diskretnim floralnim duborezom, produžavao se u plavkast čelični mehanizam, pa u sjajno crnu cev, uz koju se telo teleskopa pripilo... (64). Aerodinamično kopito pepelnato rjave barve, okrašeno s cvetličnim vzorcem, se je podaljševalo v modrikast jeklen mehanizem in v bleščecho črno cev, ob katero se je telo daljnogleda privijalo... (62).

U ovom slučaju je reč o glagolu doticanja, odnosno oslanjanja. Konstrukcija ima značenje objekta-oslonca. Primarno spacijalno značenje je vidljivo, međutim, ono nije dominantno. Ne postoji izraženo kretanje niti odnos gornjeg i donjeg dela lokalizatora. U slovenačkom prevodu se kao ekvivalent pojavljuje konstrukcija $ob + N_{Acc}$, takođe sa značenjem objekta-oslonca.

2.9. $Niz + N_{Acc}$

Konstrukcijom $niz + N_{Acc}$ vrši se neposredna prostorna lokalizacija. Predlogom niz izražen je smer kretanja „nadole” (Арсенијевић 2003: 176). U slovenačkom prevodu zabeležena je konstrukcija $ob + N_{Loc}$ sa značenjem površine³:

³ Konstrukcija $ob + N_{Loc}$ se u slovenačkom jeziku najčešće upotrebljava za izražavanje proksimalnosti, odnosno blizine, međutim, ređe se može pojaviti i sa značenjem lokalizacije na površini lokalizatora.

Po ivicama i ósama aerodroma, kao niz bulevare začaranog megalopolisa, mirovali su ili stenjući mileli blistavobeli čelični insekti... (34).

Ob robovih in povprek čez letališče so kot ob bulevarjih uročenega megalopolisa mirovale ali stojkaje mrgolele bleščeče bele jeklene žuželke... (32).

2.10. $\emptyset + N_{Instr}$ i $po + N_{Loc}$

Instrumentalom bez predloga (prosekutivom) iskazuje se značenje perlativnosti. Njegova upotreba je ograničena na imenice koje znače objekte sa veoma izraženom površinom i dužinom (Пипер 2005: 729–730). Prosekutiv se u najvećem broju primera može zameniti konstrukcijom $po + N_{Loc}$ u srpskom jeziku.

Upotreba bespredloškog instrumentala semantički je markirana, odnosno, uslovljena upotrebom određenih leksičkih jedinica koje imenuju mesto i radnju, za razliku od lokativa koji je u ovom pogledu nemarkiran. Oba ova padeža odlikuje neposrednost u određivanju mesta. Instrumental bez predloga uvek označava obuhvatanje, odnosno savlađivanje prostora u koji se radnja smešta (Ivić 1995: 206207). U svome značenju bespredloški instrumental nosi komponentu dinamičnosti, na osnovu koje se suprotstavlja svim ostalim mesnim konstrukcijama, sa izuzetkom konstrukcije $po + N_{Loc}$ koja takođe otkriva mesno značenje zasnovano na predstavi o dinamičnosti, ali koja ima specifičnu nijansu značenja po kojoj se razlikuje od prosekutiva (Ивић 2005: 121).

U slovenačkom jeziku se spacijalnost ne može iskazati instrumentalom bez predloga, tako da se kao prevodni ekvivalent na sintagmatskom planu gotovo uvek pojavljuje konstrukcija $po + N_{Loc}$ koja ima značenje distributivnosti, odnosno prostiranja po površini:

Senka je elastično klizila krševitim tlom... (17).
Strčao je stepenicama... (43).

... honorarno da za Pan-Am dokaže kako je putovanje avionom sigurnije od šetnje ulicom (45).

... aerodromi su ličili na ludnice, putnici na manijakalnodepresivne begunce iz azila, u najmanju ruku mesečare u šetnji krovom... (100).

Senca je gibčno drsela po kršovitim tleh... (15–16).
(Stekel je po stopnicah... (41).

... honorarno pa zato, da bi za PAN AM dokazal, kako je letalski polet varnejši od sprehoda po ulici (43).

... so letališča podobna norišnicam, potniki so kot manično depresivni begunci iz sanatorijev, najmanj kot mesečniki, ki se sprehajajo po strehi... (97).

Za prosekutiv nije karakteristično perlativno-limitativno značenje, ali se ono može pojaviti onda kada je reč o lokalizatoru koji predstavlja delimično ili potpuno omeđen prostor i pri tom se želi istaći njegova dužina. U tom se slučaju prosekutiv može zameniti konstrukcijom $kroz + N_{Acc}$ kojom se označava presecanje lokalizatora po površini (Пипер 2005: 730):

Putnik što je s terminala 1 odlazio, imao je odgovarajućim podzemnim prolazom do gornjeg nivoa metroa da pređe 205 jardi (30).

Beskonačnim staklenim tunelom [...] upravo su prošli pored automatskih vrata tranzita za prvu klasu (87).

Potnik, ki odhaja s terminala 1, prehodi po podzemljskem prehodu na zgornjo ploščad metroja 250 jardov (28).

Po neskončnem steklenem predoru [...] so šli mimo avtomatičnih vrat prostorov prvega razreda (84).

2.11. *Duž* + N_{Gen}

Predložko-padežnom konstrukcijom *duž* + N_{Gen} može se iskazati kretanje objekta lokalizacije po lokalizatoru, dakle, po njegovoj spoljašnjosti ili unutrašnjosti (neposredna prostorna lokalizacija). Ova konstrukcija se kombinuje sa glagolima dinamičnog karaktera, a obeležje površina/unutrašnjost lokalizatora zavisice od tipa lokalizatora iskazanog imenicom u genitivu (Антонић 2005: 151–152).

U slovenačkom jeziku konstrukcija *duž* + N_{Gen} ne postoji u datom obliku. Postoji konstrukcija *vzdolž* + N_{Gen} , međutim, ona u korpusu nije zabeležena. Kao prevodni ekvivalent konstrukcije *duž* + N_{Gen} pojavljuje se *po* + N_{Loc} sa dodatnom komponentom prostiranja po površini:

... ordinacija je još bila osvetljena žaruljama, što su po potrebi klizile duž šina užljebljenih u tavanicu (56).

... je bila ordinacija še vedno razsvetljena z žarnicami, ki so po potrebi lahko tudi drsele po tirih (54).

3. Zaključak

Na osnovu analize ekscerpiranog materijala zaključuje se da nema većih razlika u distribuciji predložko-padežnih konstrukcija sa semantičkom komponentom površine u srpskom i slovenačkom jeziku. S obzirom na genetsku srodnost dvaju jezika, ove su konstrukcije u najvećem broju slučajeva oblički i semantički ekvivalenti.

Neekvivalentnost je uočena u manjem broju primera. U slovenačkom jeziku ne postoje oblički ekvivalenti konstrukcija *niz* + N_{Acc} i *uz* + N_{Acc} , već se kao njihovi ekvivalenti upotrebljavaju različite konstrukcije u zavisnosti od prirode imenske reči u padežu ili odnosa između objekta lokalizacije i lokalizatora. U analiziranom korpusu je zabeleženo veoma malo primera konstrukcija *o* + N_{Acc} i *o* + N_{Loc} , tako da se ne mogu izvesti precizniji zaključci o njihovim prevodnim ekvivalentima u slovenačkom jeziku. Slovenački jezik poznaje konstrukcije *ob* + N_{Acc} i *ob* + N_{Loc} sa značenjem površine lokalizatora, najčešće objekta-oslonca, međutim, one su zabeležene u svega nekoliko primera. Slobodni instrumental nije karakterističan za slovenački jezik, tako da se kao njegov ekvivalent u slovenačkom prevodu u najvećem broju slučajeva javlja konstrukcija *po* + N_{Loc} . Ekvivalent konstrukcije *duž* + N_{Gen} jeste

$vzdo\check{z} + N_{Gen}$, međutim, ona u korpusu nijednom nije zabeležena i umesto nje se pojavljuje $po + N_{Loc}$ sa značenjem prostiranja po površini lokalizatora.

Upotreba odgovarajuće konstrukcije može biti uslovljena leksičkim značenjem imenice u okviru predložko-padežne konstrukcije ili značenjem i rekcijom glagola uz koji se konstrukcija javlja. Morfemski sastav glagola je presudan ukoliko njegov prefiks implicira upotrebu odgovarajućeg predloga ili ima specifično značenje kojim je uslovljena upotreba odgovarajuće konstrukcije. Glagoli sa prefiksom *na-* za sebe vezuju konstrukciju sa predlogom *na*, dok se uz glagole sa prefiksom *o-* uglavnom pojavljuju konstrukcije sa predlogom *o*.

U radu su kao ilustracija navedeni primeri slabljenja specijalne komponente predložko-padežnih konstrukcija u adnominalnoj poziciji sa funkcijom nekongruentnog atributa. Rekonstrukcija primarno specijalnog značenja moguća je transformacionim testom.

IZVORI

- Pekić, Borislav (2002). *Besnilo*. Novi Sad: Solaris.
Pekić, Borislav (1992). *Steklina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

LITERATURA

- Batistić, Tatjana (1972). *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik.
Ivić, Milka (1995). *Lingvistički ogledi*. Beograd: Slovoğraf.
SSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. <<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>> (pristupljeno 27.8.2013).
Toporišič, Jože (1991). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba obzorja.

*

- Антонић, Ивана (2005). Синтакса и семантика падежа. У: П. Пипер и др. *Синтакса савремено-џа српскоџ језика: џросџа реченица*. (Пипер и др.). Београд: Институт за српски језик САНУ; Београдска књига – Нови Сад: Матица српска. 119–300.
Арсенијевић, Нада (2003). Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLVI/2: 101–261.
Ивић, Милка (2005). *Значења српскохрватскоџ инструменџала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*. Београд: Српска академија наука и уметности – Београдска књига – Институт за српски језик САНУ.
Пипер, Предраг (1978). Обележавање просторних односа предлошко-падежним конструкцијама у савременом руском и савременом српскохрватском књижевном језику. *Прилози џрочавању језика*. 13–14: 1–51.

- Пипер, Предраг (2005). Категоријални комплекс локализације – спацијалност. У: П. Пипер и др. *Синџакса савременога српског језика: њросџа реченица* (П. Пипер и др.). Београд: Институт за српски језик САНУ; Београдска књига – Нови Сад: Матица српска. 714–744.
- Фелешко, Казимјеж (1995). *Значења и синџакса српскохрватског гениџива*. Београд: Орфелин; Вукова задужбина – Нови Сад: Матица српска.

Ana Samardžić

PREPOSITIONAL CASE CONSTRUCTIONS WITH THE SEMANTIC COMPONENT OF THE SURFACE IN SERBIAN AND SLOVENIAN

Summary

This work deals with the synchronical description of prepositional case constructions with the semantic component of the surface in Serbian and Slovenian. The examples used for analysis are excerpted from the novel *Besnilo*, by Borislav Pekic, written in Serbian and its translation into Slovenian, *Steklina*. The aim of contrasting the prepositional case constructions subsystem of these two languages is the identification of similarities and differences in the expression of semantic features within the prepositional case constructions with a spatial meaning on the paradigmatical level, while the translation equivalents are being analyzed on the syntagmatic level.

Key words: prepositional case construction, surface, localization, Serbian, Slovenian.

Ana Samardžić, master
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
Novi Sad
Srbija
Imejl: anna.samardzic@gmail.com

